

ПЕДАГОГІЧНИЙ СУПРОВІД ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Статтю присвячено обґрунтуванню необхідності педагогічного супроводу для навчальної адаптації студентів вищих навчальних закладів, визначено його методологічні засади та принципи, проаналізовано сучасні психолого-педагогічні підходи до педагогічного супроводу.

Ключові слова: педагогічний супровід, навчальна адаптація, тьюторство, викладач вищого навчального закладу, студент.

Формування особистості, що здатна до успішної соціалізації в суспільстві й активної адаптації на ринку праці, є одним із пріоритетних завдань сучасної освіти.¹

Більша частина сучасної молоді неспроможна самостійно пристосовуватися і розвиватися в умовах мінливої дійсності. Цей факт пояснюється зниженням загального рівня освіченості та вихованості молоді; радикальною зміною їхніх ціннісних орієнтацій; невмінням виявити духовність; негативним ставленням до суспільно корисної діяльності.

Пристосування до нової системи соціальних умов, до нових відносин означає успішне оволодіння нормами і функціями майбутньої професійної діяльності.

Студентам доводиться осмислювати свою нову соціальну роль у процесі діяльності та спілкування. У результаті відбувається перетворення їхнього внутрішнього потенціалу за рахунок адаптаційних механізмів: когнітивного, емоційного і практичного, що детермінує поведінку студента в різних ситуаціях практичної діяльності.

Виявляється два види адаптації: адаптація до навчальної діяльності (зміна основних форм і методів навчання, ускладнення змісту навчальних предметів та ін.) і адаптація до нового соціального середовища (активне пристосування індивіда до вимог соціального середовища, вид взаємодії особистості чи соціальної групи із соціальним середовищем) [2, с. 3].

Важливим компонентом соціальної адаптації виявляється узгодження оцінок, домагань індивіда, його особистих реальних і потенційних можливостей, цілей зі специфікою соціального середовища.

Педагогічний супровід є необхідним для навчальної адаптації, оскільки соціальну адаптацію людина має пройти самостійно, а в разі допомоги ззовні цей процес стає більш тривалим. Навпаки, найбільш швидке входження студентів у навчальне життя, створення оптимальних умов для цього є основною вимогою до процесу навчання. Успішна адаптація в навчальній групі виступає як необхідна умова продуктивної соціальної активності, професійного самовизначення особистості, розвитку індивідуальності.

У дослідженнях Р.К. Дінмухамедової та Е.І. Гараєвої визначено, що студент стикається з такими проблемами [2, с. 5]:

- невизначеність мотивації вибору професії, недостатня підготовка до неї;
- несформованість компонентів професійно-особистісної перспективи;
- не вміння здійснювати психологічне регулювання своєї поведінки і діяльності самостійно;
- недостатня сформованість навичок самостійної діяльності;
- організація оптимального режиму праці та відпочинку в нових умовах;
- комунікативні бар'єри;
- негативна самооцінка і недостатньо розвинута здатність до взаємодії з іншими людьми.

У зв'язку із цим у сучасній педагогічній теорії та практиці стосовно ВНЗ особливої ваги набуває питання педагогічного супроводу й особистісного розвитку студента, що й зумовило актуальність статті.

Мета статті – обґрунтувати необхідність педагогічного супроводу для навчальної адаптації студентів ВНЗ.

У сучасній психолого-педагогічній науковій літературі концепт “педагогічний супровід” висвітлюється не надто активно, однак варто зазначити деякі аспекти його трактування. Так, цікавим для нас є визначення педагогічного супроводу М.І. Рожковим (науковець використовує термін “соціально-педагогічний супровід людини”) як процес, що містить комплекс цілеспрямованих послідовних педагогічних дій. Результатом цих дій стає допомога людині в розумінні життєвої ситуації, що виникла, і забезпечення її саморозвитку на основі рефлексії [8, с. 15].

На думку Є.І. Казакової, педагогічний супровід – це метод, що забезпечує створення умов прийняття суб'єктом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. При цьому суб'єкт визначається і як людина, що розвивається, і як система, котра розвивається [5, с. 78].

За М.В. Шакуровою, педагогічний супровід є одним із “механізмів тривалої двосторонньої педагогічної взаємодії”. Автором висвітлено такі характеристики, що належать цій взаємодії: суб'єктна позиція всіх учасників процесу; спільність і взаємореферентність, яка приймається та підтримується суб'єктами взаємодії; багатопроєктність; схожість інтерпретацій; адаптивність; переважне використання “м'яких” методів педагогічної взаємодії [11, с. 90].

Особливо важливим для нашого дослідження є визначення педагогічного супроводу Т.М. Ковальновою, яка висвітлює особливий тип гуманітарного педагогічного супроводу – тьюторський супровід. На думку дослідниці, тьютор – це педагог, який діє за принципом індивідуалізації та супроводжує побудову особистістю своєї індивідуальної навчальної програми [6, с. 55].

Поняття “тьюторство”, “тьюторський супровід” не є новими для сучасної освіти. Тьюторство як оригінальна філософія освіти бере початок у середньовічних європейських університетах XII–XIV ст.: в Оксфорді та Кембриджі. Тьюторство виникає, коли з'являється потреба та необхідні умови переходу до варіативності й індивідуалізації освітніх програм.

Під педагогічним супроводом розуміється така навчально-виховна взаємодія, у ході якої студент діє за заздалегідь відомими нормами, а педагог створює умови для ефективного здійснення цієї дії. У ситуації тьюторського супро-

воду педагогічний акцент зміщується у бік самостійного розроблення прийнятних для конкретної особистості норм, які обговорюються із тьютором.

В освітньому середовищі ВНЗ повинні створюватися умови для повноцінного формування особистості. При цьому забезпечується розкриття інтересів і здібностей особистості студента, а також розвиток уже існуючих здібностей та всіх сфер психіки відповідно до індивідуальних особливостей.

З точки зору методології (Є.В. Руденський, Л.Г. Субботіна, С.М. Чистякова, Т.М. Чурекова) основою формування теоретичних положень педагогічного супроводу є особистісно орієнтований, антропологічний і гуманістичний підходи, в яких людина та її розвиток розуміються як ключові цінності в системі освіти. Розглядаючи педагогічний супровід як систему, треба усвідомити необхідність комплексного підходу, що забезпечується командною роботою фахівців різних профілів; спрямованість на здатність особистості самостійно вирішувати актуальні проблеми та завдання розвитку. При цьому супровід усвідомлюється як допомога суб'єкту при формуванні орієнтаційного поля розвитку, відповідальність за дії в якому несе він сам [7, с. 4]. Супровід використовує в єдності діагностику, інформаційний пошук, планування, консультування, первинну допомогу в реалізації плану, роботу в тісному зв'язку з практичною діяльністю освітніх установ. Реалізація педагогічного супроводу здійснюється за допомогою особистісно орієнтованих технологій професійного розвитку [10, с. 2]: розвивальної діагностики; тренінгів особистісного та професійного розвитку й саморозвитку; психологічного консультування з проблем соціально-професійного розвитку; проектування альтернативних сценаріїв професійного життя; особистісно орієнтованих тренінгів підвищення соціально-професійної та психолого-педагогічної компетентності; ретроспекції професійного життя (метод психобіографії); тренінгів самоврядування, саморегуляції емоційно-вольової галузі та самовідновлення особистості.

Таким чином, педагогічний супровід визначаємо як цілісну, системно організовану педагогом діяльність студента, у процесі якої створюються соціально-психологічні та педагогічні умови успішного навчання і розвитку кожного студента в освітньому середовищі ВНЗ, прийняття суб'єктом розвитку оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору. Цей метод ґрунтується на взаємодії того, хто супроводжує, і того, кого супроводжують.

Модель педагогічного супроводу визначається основними чинниками: особливістю діагностичного мислення педагога; системою діагностичних ознак і критеріїв розпізнавання можливого відхилення в розвитку мотиваційної готовності студента; специфічними діагностичними методами та прийомами розпізнавання [10, с. 5].

Принципами педагогічного супроводу студентів мають стати такі положення: партнерство; спрямованість зусиль на різні галузі життєдіяльності студентів (особисту, соціальну і трудову); узгодженість дій педагогів, кураторів груп, психологів, соціальних працівників та соціальних партнерів; безперервність (від абітурієнта до фахівця); визнання права кожної молодої людини на включення в освітній процес і трудову діяльність [1, с. 123].

Завдання психолого-педагогічного супроводу повинні вирішуватись шляхом запобігання виникненню проблем розвитку; допомоги в соціалізації; психологічного забезпечення освітніх програм; розвитку психолого-педагогічної ком-

петентності студентів і педагогів. Таким чином, робота з психолого-педагогічного супроводу має здійснюватися за такими напрямками: профілактика, діагностика, консультування, розвивальна робота, корекційна робота, психологічне просвітництво й експертиза освітніх і навчальних програм, посібників, а також професійної діяльності фахівців освітніх установ [11, с. 154].

Особливо важливим педагогічний супровід виявляється у процесі набуття професійної компетентності особистості, де він активізує стадію професійного навчання. Існує класифікація етапів професійного навчання, обґрунтована Е.Ф. Зеєром [4, с. 56]. У цій класифікації виділяють три етапи професійного навчання і виховання: адаптація, інтенсифікація й ідентифікація. Супровід на кожному етапі відрізняється за своїм змістом і технологіями.

На етапі адаптації відбувається пристосування студентів-першокурсників до умов і змісту професійно-освітнього процесу, до нової соціальної ролі, налагодження відносин один з одним і з педагогами. На етапі інтенсифікації, який припадає на 2 і 3-й курси, розвиваються загальні та спеціальні здібності студентів, інтелект, емоційно-вольова регуляція, відповідальність за своє становлення, самостійність.

На етапі ідентифікації (4-й курс) формується професійна ідентичність, готовність до майбутньої практичної діяльності. Таким чином, у процесі професійної підготовки об'єктом впливу виявляються не окремі особистісні або психічні властивості, а цілісна особистість та її здорова психіка. Це дає змогу визначити педагогічний супровід як комплексний метод у межах психолого-педагогічної проблеми.

Якщо початок навчання у ВНЗ викликає неабиякі труднощі навіть в українських студентів, то легко уявити, з якими проблемами стикається іноземний студент. Можемо виділити три взаємопов'язані компоненти педагогічного супроводу іноземного студента як цілісної систематичної діяльності викладача ВНЗ:

- систематичне відстеження динаміки особистісного розвитку іноземного студента в процесі навчання;
- створення психолого-педагогічних і соціальних умов для розвитку особистості іноземних студентів, їхнього успішного навчання та професійної ідентифікації;
- надання допомоги іноземним студентам, які мають проблеми в навчанні.

Можна виділити ряд проблем, які зумовлюють необхідність психолого-педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів у ВНЗ: труднощі налагодження соціальних контактів; подолання мовного бар'єру; проблеми самореалізації в новому соціумі й інтеграції у нього; подолання культурного шоку; пристосування до цінностей нової спільноти.

Висновки. Наприкінці можна сказати, що формування особистості, здатної саморозвиватись, вимагає педагогічної допомоги і підтримки, а не директивного впливу ззовні. Супровід визначається як допомога особистості у ситуації вибору, що породжує варіанти рішення, у формуванні орієнтаційного поля розвитку, при цьому відповідальність за рішення несе сама особистість. Супровід має бути комплексним, інтегрувати психолого-педагогічні наукові здобутки. Педагогічний супровід забезпечує створення умов прийняття студентом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого чи професійного вибору, допомагає в подоланні труднощів, сприяє створенню ситуацій успішності у досягненнях.

Психолого-педагогічна підтримка поліпшує позитивну динаміку розвитку особистості студента. Разом з тим удосконалення психолого-педагогічної підтримки ставить перед фахівцями нове завдання: стимулювати розвиток особистості не лише в комфортних умовах повсякденної допомоги, а й підсилювати її роль у постановці та реалізації власних цілей, стимулювати її самостійність, ініціативність, суб'єктність. Завдяки реалізації педагогічного супроводу на всіх етапах навчання процес професійної адаптації студентів ВНЗ перебігає більш ефективно. Вагомим чинником стає забезпечення внаслідок педагогічного супроводу позитивного засвоєння фундаментальних теоретичних і практичних знань та вмій. Його призначення – не лише надавати своєчасну підтримку, а й навчити студента самостійно долати труднощі на шляху професійного становлення, допомогти йому стати повноцінним суб'єктом професійного середовища.

Список використаної літератури

1. Безюлева Г.В. Психолого-педагогическое сопровождение профессиональной адаптации учеников в системе профессионального образования : дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / Г.В. Безюлева. – М., 2006. – 232 с.
2. Дінмухамедова Р.К. Активізація психолого-педагогічної діяльності в процесі соціально-професійної адаптації студентів [Електронний ресурс] / Р. К. Дінмухамедова, Е.І. Гараєва. – Режим доступу: http://www.fcoit.ru/internet_conference/.
3. Жаренкова А.А. Особенности психолого-педагогической поддержки первокурсников в процессе адаптации к условиям вуза : дис. на соискание ученой степени канд. психол. наук : спец. 19.00.07 / А.А. Жаренкова. – М., 2005. – 185 с.
4. Зеер Е.Ф. Психология профессий : учеб. пособ. для студ. вузов / Е.Ф. Зеер. – 2-е изд., перероб., доп. – М. : Академический проект ; Екатеринбург : Деловая книга, 2003. – 336 с.
5. Казакова Е.И. Комплексное сопровождение развития учеников в образовательном процессе: аналитические материалы / Е.И. Казакова. – СПб., 1998. – 213 с.
6. Ковалева Т.М. Материалы курса “Основы тьюторского сопровождения в общем образовании”: лекции 1–4 / Т.М. Ковалева. – М. : Педагогический университет “Первое сентября”, 2010. – 56 с.
7. Маркова С.А. О вопросах про профессионализм педагога / С.А. Маркова // Воспитание и обучение детей с нарушениями развития: методический и практический журнал. – М. : Школьная пресса, 2002. – С. 3–5.
8. Новоселова Л.А. Психолого-педагогическое сопровождение становления будущего педагога профессионального обучения : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / Л.А. Новоселова. – Екатеринбург, 2007. – 263 с.
9. Рожков М.И. Социально-педагогическое сопровождение молодежных организаций и объединений / М.И. Рожков // Ярославский педагогический вестник. – 2008. – № 1 (54). – С. 3–5.
10. Тонишева Н.В. Психолого-педагогическое сопровождение профессионального становления психолога образования в университете / Н.В. Тонишева // Современные проблемы науки и образования. – 2012. – № 2.
11. Трофимова О.А. Педагогическое сопровождение формирования мотивационной готовности к обучению у старших дошкольников : дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.07 / О.А. Трофимова. – Екатеринбург, 2007. – 176 с.
12. Шакурова М.В. Педагогическое сопровождение становления и развития социокультурной идентичности школьников : дис. на соискание ученой степени д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 / М.В. Шакурова. – М., 2007. – 361 с.

Стаття надійшла до редакції 04.02.2013.

Семенов И.Е. Педагогическое сопровождение как психолого-педагогическая проблема

В статье обосновывается необходимость педагогического сопровождения учебной адаптации студентов высших учебных заведений, определяются его методологические приемы и принципы, анализируются современные психолого-педагогические подходы к педагогическому сопровождению.

Ключевые слова: педагогическое сопровождение, учебная адаптация, тьюторство, преподаватель высшего учебного заведения, студент.

Semenenko I. Educational support as a psychological and pedagogical problem

The article proves the necessity to adapt curriculum and pedagogical support students into higher education, which is defined by its methodological techniques and principles. Besides it analyzes modern psycho-educational approaches to teaching support.

Key words: educational support, training adaptation, tutoring, instructor, student.